

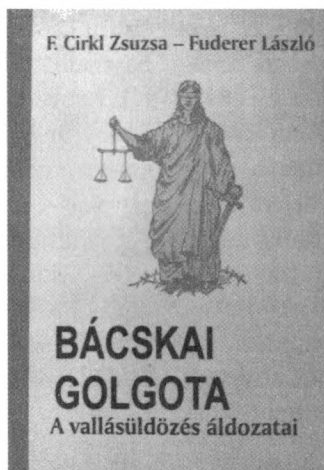
Matuska Márton kutató, a Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány szakértői testületének elnöke

Vezető nélkül maradtunk

(A Nemzet Házában 2011. november 25-én elmondott beszéd írott változata)

Rendkívül megrendít és fölbátorít, hogy ma Budapesten, az Országházban, Magyarország közméltóságainak második személye előtt – Tisztelt Elnök úr! – az 1944 végén és 1945 elején a Délvidéken lezajlott gyászos eseményekről beszélhetünk. Ugyancsak időszerűvé vált a téma. Többek között a kárpótlás, a rehabilitáció, és a magyar–szerb viszonyok miatt.

Nekünk úton-útfélen hibás és hamis állítással, adattal, tévhittel, dokumentummal kell megküzdenünk, és most itt az alkalom, hogy ezt szóvá tegyük. Csak egy példát hadd mondjak. A volt Jugoszláviában összeállított hivatalos háborús bűnös lista élén Horthy Miklós áll, és utána folytatódik: Szombathelyi és a többiek. Nekünk azt állítják még mindig, hogy Horthy fasiszta volt! Sőt az ő országa, úgy ahogy van, vagy volt, mindenesztül fasiszta volt. És ezt dokumentumokkal bizonygatnák. Nem névsorokat akarok bemutatni, hogy ki mindenki tartozik még szerintük a háborús bűnösök közé, hanem példákkal illusztrálni a képtelen helyzetet. Azt például, hogy ki mindenki tartozik ma is, hivatalosan a háborús bűnösök közé és nem

tudom, hogy kinek, kezdeményezni, hogy őket és mindannyiunkat velük együtt rehabilitálják kárpótoljanak bennünket.

Ma már bizonyítani tudjuk, hogy lemészárolták emberek tízezreit, utána pedig rájuk fogták, hogy háborús bűnösök, és esetleg utólag hamis dokumentumot is gyártottak állításuk bizonyítására.

Még bírósági ítéletet is. A csurogi Dupp Bálint plébánosról például van ilyen, mely szerint háborús bűnösként lett halálra ítélve 45 januárjában, holott tanúk állítják, állították, hogy '44 utolsó napjaiban már likvidáltak.

A likvidáltak, illetve a kivégzettek között ott tartjuk számon dr. Deák Leót, aki a két háború között a délvidéki magyarság egyik nemzetközi védelmezője volt, két másik társával Strelitzky Dénessel és Várady Imrével. Ez a másik kettő megúsza az egészet, békében haltak meg. Deák Leót azonban innen Budapestről úgy vitték el Újvidékre, hogy eljött érte Tito néhány megbízottja, fölkeresték a budai lakásán, megkérdezték, hogy „Ön Deák Leó?” Mondta, hogy „Igen.” „Üljön be a kocsinkba”, – és vitték el. Újvidéken pazar és látványos bírósági ítéletben

halálra ítélték. Kivégezték Krámer Gyulát is vele együtt, aki ennek a háznak felsőházi tagja volt. Mindkettőjüket felelőssé tették a '42-ben, a Délvidéken lezajlott vérengzésért. Semmi közük nem volt hozzá, de mit kezdjünk az üggyel, hiszen a Vajdasági Levéltárban bírósági ítéletet őriznek a vétkeiségéről.

Ha minden olyan kommunisztát és Titónak a politikusát úgy vonnák felelősségre a '44-45-ben lezajlott emberirtásért és magyarirtásért, mint ahogyan '41-ben a bevonuló honvédek tették, hogy tízes bizottságok ítélkeztek, s ugyancsak hasonló volt az eljárás '42 januárjában, akkor Titónak a vezérkara mindenestül odakerülhetett volna a kivégezendők közé, de első sorban ő maga.

Mi, délvidéki magyarok a mészárlás következtében vezetők nélkül maradtunk a háború után. Nem volt irányítónk. Sem politikai, sem gazdasági, se lelki. Papjaink közül harmincat kivégeztek. Köztük Gachal

János református püspököt. A bánági Torontálvásárhelyen működött. Neki miért kellett meghalnia? Tudni róla, hogy '41-ben, amikor egész Délvidék magyarsága lelkesen várta a felszabadító honvédeket, – hiszen azt még Titóék is elismerték, hogy a királyi Jugoszlávia kisebbségei, köztük mi magyarok is jog-csorbitottak voltunk. Vagy inkább jogtalanok. Éveken át szavazati jogunk sem volt, politikai pártot sem alakíthattunk, nyilvánosan a nyelvünket sem használhattuk, a nevünket szerbivé formálták. Persze, hogy vártuk a felszabadítóinkat, a magyar honvédeket. Gachal János, – akkor még nem volt püspök, csak református esperes –, szintén várta, a híveivel együtt Torontálvásárhelyen – Debeljačán – fölépítették nekik a diadalkaput. És nem csak ott, máshol is fölépítették, ahová nem vonultak be, nem szabadították föl őket. Ez volt az egyik legfőbb bűne, mert tudniillik a bácskai részen számtalan papot azért végeztek

Dupp Bálint csurogi plébános

ki – nem is jól mondom, mert nem kivégeztek ez egy jogi kategória –, hanem lemészároltak, likvidáltak, ahogyan a tettesek mondták és szellemi utódaik ma is mondják, mert a bevonuló honvédeket hálaadó szentmise, vagy istentisztelet keretében üdvözltek. Ezek között volt, egy másik református pap, Faragó Ferenc. A mai Horvátország területén, Hercegszőlősen, a Drávaszögben működött Annak ellenére történt ez vele, hogy '41-ben, – mint ahogy ő fogalmazott – a szájhős magyarokkal szemben védelmébe vette az üldözött szerbeket és horvátokat. E kiállása miatt olyan támadás érte, hogy kilépett az ottani Magyar Nemzeti Tanácsból. '44-ben az lett a sorsa, hogy likvidálták.

Likvidálták a két újvidéki ferences szerzetest, a rendházalapító Körösztyös Krizosztómot, és Kovács Kristófot. Körösztyös Krizosztóm igen rogyant állapotban volt, mert ő tábori papként megjárta a keleti frontot, onnan tért haza nem sokkal likvidálása előtt. Amikor mentek érte a partizánok a rendházba, és a többiek együtt lehajtották az utcára, látván, hogy milyen rossz állapotban van, azt mondták neki a hóhérok: „Te visszamehetsz, öreg.” Ő azt válaszolta: „Vagy mindnyájan visszamegyünk, vagy senki.” Nem ment vissza senki.

A rendházban lakó papok közül egyetlen egy élte túl a

Körösztyös Krizosztom

Kovács Kristóf

Werner Mihály

Varga Lajos moholi plébános

végezést, aki elmondta ezt a történetet. A mai napig él Budapesten, a Margit körüti ferences rendházban. Kivégezték Plank Ferencet, a sziváci plébánost, akiről Herceg János, az egyik legnagyobb írónk írta le, hogy ő volt az, aki Szenteleky halála napján, sok írónk jelenlétében emlékmisét, gyászmisét mondott. Kivégezték Virág Istvánt, a horgosi apátplébánost. Neki és mártír társainak, a tömegsír fölé 2011. december 17-én végre emlékkeresztet állítottunk. Kivégezték dr. Takács Ferenc péterrévei apátplébánost, szintén a Magyar Nemzetgyűlésnek volt a képviselője. A szomszédos Óbecsén szintén kivégezték Petrányi Ferencet, az ottani plébánost. Széttaposták, a szó legszorosabb értelmében. Szabó Dénes tótfalusi plébánosról azt nyilatkozta Tari János, kései utóda, hogy annyit szenvedett, mint Jézus Krisztus a keresztfán. Nem akarom részletezni, mert nehéz mondani és hallani, hogy mit csináltak vele. Megalázták és meggyalázták.

Íróink közül likvidálták Krisztály István padéi tanítót, az egyik legjobb tollú írónkat, akiről az egyik legnagyobb irodalomtörténészünk, Bori Imre merészelt egy tanulmányt írni, csupán az irodalmi értékeit emlegetve, és ennek az lett az következménye, hogy magát, Bori Imrét szorongatták meg kegyetlenül, és megiratták vele az Illyés Gyulát elmarasztaló tanulmá-

nyát. Ismeretlen körülmények között tették el láb alól Tiller Tímár Ferenc gombosi születésű, szabadkai író. Róla Majtényi Mihály, a másik jó tollú írónk így fogalmazott: az volt a baja, hogy nem ült föl idejében a menekülteket szállító vonatra. Az újságíróink közül likvidálták Újvidéken Andrée Dezsőt, a Délbácska, a későbbi Reggeli Újság főszerkesztőjét, szerkesztőjét. És ehhez hozzá költ aztán tenni, hogy azok az újságírók, vagy írók, akik életben maradtak, akik túléltek valami szerencse folytán azt a vérengzést, azt a vérgőzös korszakot, azoknak a nevét nem lehetett leírni a lapokban.

A Magyar Országgyűlés 1943-ban kártérítést szavazott meg a '42-es razzia szerb áldozatai hozzátartozóinak. '43-ban már megszületett ez a kárpótlási törvény. Mi most, majdnem háromnegyed évszázad után még csak vitatkozunk azon, hogy milyen legyen és lesz-e egyáltalán tisztességes rehabilitációs és kártérítési törvény. Óriási előnyünk van az ellenünk vétkezőkkel szemben! Élni kell vele most.

Amikor ezek a dolgok zajlottak, és közvetlenül utána, én még kis ministráns voltam. A temerini templomban, egy odatévedt paptól, Tóth Józseftől tanultam a

Confiteor Deót. Szinte mindennap ott voltam a templomban, és majdnem minden nap gyászmisét mondott a papunk. Nem értettem mint gyerek, hogy miről van szó, miért nem mondja be a vasárnapi misehirdetéskor, kinek a lelki üdvéért fogja mondani a koporsós misét. Sem azt nem mondhatta, hogy elesett honvédért, sem pedig azt, hogy a tömegesen lemészárolt helybeli férfiak valamelyikéért. Hanem madárnyelven csak ilyeneket: egy édesapáért, egy eltűnt fiúért. Mise közben megrendültem, amikor a hívek a kántorral zokogásba fúlva szinte minden gyászmisén énekelték, hogy „*azt hozd vissza Uram nekünk, aki minket elhagyott.*” Pedig hát dehogy is hagyta el őket senki. Minden háznak volt áldozata. Nem hozta vissza nekünk élve a Teremtő, de áldozatainkként, mártíromságukban fölmagasztosulva a szolgálatunkban állnak, lehet rájuk hivatkozni.

Szenvedtünk mindannyian. Vezető nélküli tömeg, pásztor nélküli nyáj: bolyongtunk. Hova, kihez menekülhattunk? A szentjeinkhez. A templomba. Ott zokogtunk, hogy csak mi, a Teremtőnk és szentjeink hallhassák: „Síró szívünk édesanyja...”

